

nelly știubei

acuarelă

în acest număr:

mihail axente
george popa
n. ladmiss-andreescu
dr. iuliu ciocan
st. v. balaci
arni kenna
anne-tildy
alexandru șara
teodor barbu

gravuri:

st. dimitrescu
nelly știubei
robert joel

Lanuri

george popa: oglinzi adyene

Altă dată, când vorbeai despre Ady Endre, trebuia să fi foarte precaut. Generația maghiară contemporană lui, l'a umbrit, și l'a străpuns. Ungurii, în excesul lor de patriotism (care dealtfel le-a adus multe neajunsuri) au văzut în umanitarismul lui Ady, un anti-patriotism premeditat. Totul era însă mai clar: Ady trăia deasupra oricăror vanități teritoriale, iar umanitarismul său era ceva organic, care emană din însăși viața interioară a poetului. Și dacă în momente acute și-a urît neamul și s'a exprimat vizibil, prea vizibil chiar, cauza a fost tocmai acea îngrădire oficială, pe care i-o impunea spiritul politic anormal al Ungariei de atunci (și de azi).

Trebuie să facem o deosebire între sentimentul banal de nostalgie exotică al multora și între umanitarismul integral adyan. Ady nu iubea omul fiindcă el putea să întrupeze un exotism excitant, ci îl iubea pentru că era asemenea lui. Sub această ipostasă umanitarismul apare de esență divină, iar Ady interpretul terestru al acestui umanitarism.

Opinia maghiară literară (și ea se confundă cu cea națională, pentru că literatură maghiară e deadreptul autohtonă) a înțeles greșit acest umanitarism, iar Ady a devenit o țintă a săgeților cu venin patriotard. Numit poet păgân, de către frații lui, care rezumau umanitarismul într'un cadru prea restrâns, de iubire a neamului, el a fost tocmai un punct opus. Iubirea de patrie e sinceră și creativă, atâta timp cât nu cade în egoism.

Iubind pe alții, Ady s'a iubit și pe sine însuși. Și-a iubit viața sinistru și ironic. Pătruns de nimicnicia ei, el nu a dorit moartea, ci lupta. El se bucură când poate trăi, noțiune care întrupa întregul bazar pitoresc al vieții, cu bucurii și cu chinuri, cu biruințe și înfrîngeri. De aceea generația prezentă vede în el un maestru. Viața post-belică e grea și aridă, iar disperarea e sinonim cu inexistența. Suferința e creatoare de dorinți vitale și aici e cheia mistică a poeziei adyene și explicația optimismului actual, sau mai redus, a ironiei umane.

Poesia adyană de sub această zodie, face o oarecare translație socialistă. Ori ideea de socialism purta încă în embrion, punctul infim, mărit apoi ca în legendă, al materialismului. Ady fiind de un realism crud, impus de ambianță, va colora producția poetică cu aceste pasteluri rupte din real. Aurul, sângele, sunt două noțiuni ce se apropie prin însăși negativismul lor. Ady socotește însă că singur mijloc de mulțumire materială, munca colectivă și rațională. Aur prin sânge, e o latură inumană, totuși de multe ori singura uzată. Condamnările nu au mai mult efect decât ar avea un reportaj, pentru că specificul acestei lumi haotice e tocmai inumanitatea generală, iar cei ce vreau să pară umani, împrumută dela Dumnezeu veșnic bun, mască albă cu

care să acopere câmpul de lut neroditor al sufletului. Reményik Sándor, în „gânduri asupra poeticei“, împrumută și lui Ady această mască, și-l falsifică pe baza colectivității. Nu vrem să impunem, noi streinii, crezuri în materie adyană, dar Ady a fost un punct alb în toată această babilonie omenească, catarg curat, isvorând din marea lacomă a vieții.

Poezia adyană are fețe multiple. În acest poet cântând viața, ea a apărut în complexul ei, cu toate bucuriile, cu toate chinurile, cu virtuți și patimi.

Zodia erotică a creației adyene (despre aceasta vom continua) e singulară și unică. Caracter ferm și precis, Ady a iubit o singură dată. Leda i-a umplut viața de cântec nou. Și iubirile creatoare de poezii mari, sunt acestea: singure și eterne. Petőfi e redus astăzi tocmai prin meridionalismul său, prin diversiunea gesturilor. E regretabil și dureros de a ciunti aripile unui zeu ce a dominat întreaga poezie maghiară, dar adevărul zeu s'a ivit mai târziu, dovedind nu alte fântâni de inspirație, ci alt verb.

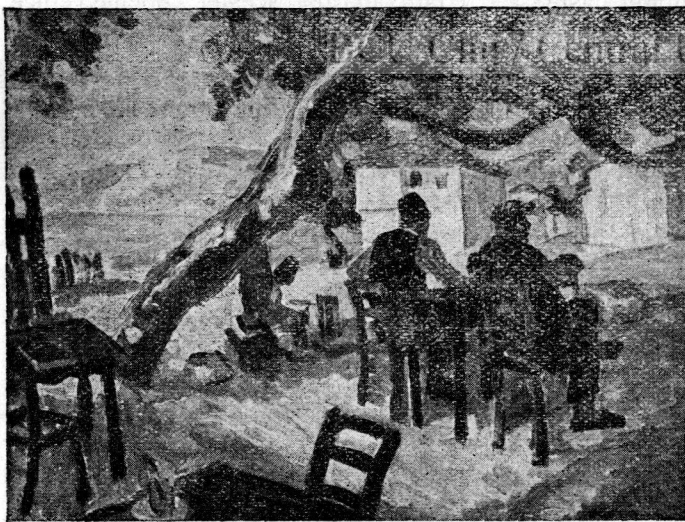
Am citit undeva că poeții duc o viață dublă: una de vis și una reală, pământeană. Afirmația, bazată desigur pe empirism propriu, nu se potrivește pentru Ady. El nu a dăltuit porțile visului să găsească aurul, ci a împlântat mâna în viață, ca într'un cazan enorm cu smoală roșie și fierbinte. A împrumutat acest fluid demonic și l'a exercitat asupra vieții însăși. A fost un continuu circuit de flacăra. Nici când iubirea nu a fost atât de pătimasă, atât de arzătoare și drăcească. Pentru Ady nu a existat visul ci fapta. El nu a găsit poezia în ratatul romantism, ci în cotidianul acesta mizer. E primul ce dă viață eternă micilor întâmplări, atât de adânci ca psihologie umană și ucide romantismul fictiv, cu lancea vieții brutale. Erotismul adyan apare astfel diabolic, materialist, real, și prin asta uman și etern.

Trebuie să recunoaștem în Ady, un premergător al poeziei contemporane. El aparține integral acestuia al doilea sfert al veacului al douăzecilea și poate va aparține efectiv și reprezentativ întregului secol. Poezia de azi are o notă pronunțată socială, sau cel puțin tinde spre ea. Această notă, nu nouă, dar mai vastă ca preocupare creativă, își are explicația atât în psihologia vieții de după războiu, cât și în căutarea de original și proaspăt. Ady a cultivat această poezie a muncii, cu fabrici, uzine și plămâni carbonificați. Din aerul acestui angrenaj lucrativ, exploadează întotdeauna nemulțumire și revoltă, contra burgheziei și a capitalismului. E firesc deci patetismul revoluționar adyan. Prin el, Ady se integrează definitiv în poezia nouă, alături de Esenin. Sunt doi exponenți ai aceleiași credințe, despărțindu-i doar tendințele strict locale de naționalism. Și sunt doi măestri: cei ce vor scrie de-acum înainte poezie socială, vor trebui să aibă grijă de a nu cădea sub zodia lor; s'au înregistrat deja victime.

O notă pentru Ady ca poet maghiar : e cel mai desăvârșit în materie de formă și exprimare artistică. E un întreg mozaic de cuvinte noi, iar alternarea lor în-samnă o adevărată revoluție în limba maghiară. Ciuntiri de cozi gramaticale dau un farmec inedit limbii. Pentru publicul mare Ady nu există, doar parțial, tocmai din cauza expresiei noi și ciudate, care abia mai târziu va deveni comună. E ceace ungerii numesc „stilul lui Ady“, ca pe ceva aparte și strein. A traduce din Ady înseamnă un chin plăcut, care totuși e chin, fiindcă e atât de concis, adună la un loc atâtea expresii scurte, de efect, încât traducerea lor exactă, depășește de două ori metrul original.

Încă un mic punct: poesia maghiară (inclusiv Petőfi, Arany, Vörösmáthy) abundă în arimie. Asonanțele curg. Era o boală fără leac, care dela un timp devenise ceva tradițional și care nu mai supără pe nimeni, cu toate că pentru noi, obicinuiți cu sonoritatea limbii noastre, acest mic incident, era deadreptul poetic. Ady e primul care introduce în poesia maghiară rima adevărată, fără asonanță, îmbietoare de farmec nou.

După ani de îndoială și nerostire, critica maghiară începe a întinde lui Ady puntea peste veacuri.

șt. dimitrescu

cafenea la balcic

teodor barbu:

plecare fără ceremonial

Brățările minilor tale sunt reci —
ce bine îți pare că pleci.

Sărută-mă'n grabă și pleacă, te du,
ce repede totul trecu.

Și știu, că de-acuma n'o să mai vii,
ce triste-or să fie serile gri . . .

nicolae ladmiss - andreescu:

contur mistralian

În razele soarelui de după amiază, ținutul ondulat și presărat cu livezi de măslini sau cu grădini pline de culorile vii ale climatului mediteranian, Sudul îmbietor și în egală măsură impunător prin Avignon-ul surghiun cândvă al papilor, acest ținut care se estompează în muchia zării pe un fond violet-cenușiu deolaltă cu piscurile Alpilor francezi, face impresia unui mare dormitor diurn în care, pe paturi de frunze de platani, pictate cu sate pitite 'n văi și cu petale de maci roșii și trandafiri albaștri de pe Coasta-de-Azur, dorm tradițiile Provenței, cîntecele trouveurilor, catolicismul galo-latin, reînviat de frămîntarea sufletească a celui mai îndărătnic popor în înfrățire cu glia, cu limba părinților, cu elementele nealterate ale spiritului poporan.

Toamna, aci, nu are haine mohorâte.

Natura și oamenii răspîndesc un duh de libertate, o libertate disciplinată: sunt degajați în mișcări ca și în lunile toride. O moleșeală de altă natură decît cea orientală: mai bogată în reflexe și mai elocventă în mișcări, cuprinde binefăcător pe meditatorul căzut în contemplarea depărtărilor retușate neînchipuit de blînd de Maestrul tuturor desăvîrșirilor (cum de n'o fi observat Pierre Loti acest lucru:)

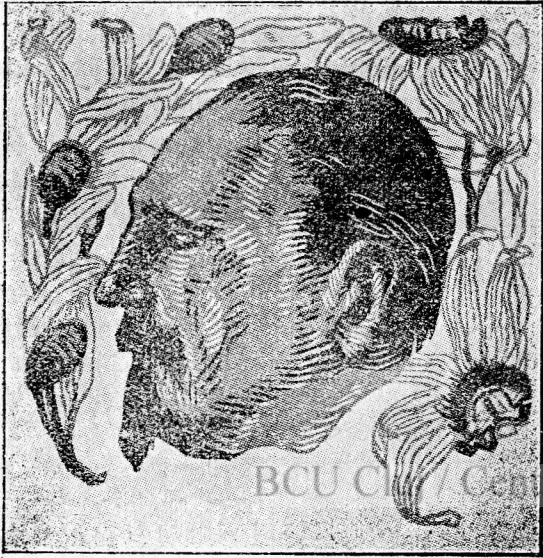
Avignon-ul, între zidurile sale clericale, strînge lacom, ca un avar comori cărora nu le poate ascunde strălucirea, cu patima nesecată o avarului, toate reflexele acestea de perspectivă transpusă în interior și — în clipele de reculegere — isbucnită splendid în afară. Dor dincolo de crenelurile policentenare ale Cetății, la capătul drumului alb și civilizat care taie rectiliniu lanurile și care curbează elegant urmînd rotunjimea coastelor unor dealuri pline de rod, se ghicește mireasma sacră a satului ce a dat nimb de mit celui mai reprezentativ creator — mai precis: re-novator — de latinitate.

Maillane apare mai întîiu ghicit, apoi a avea, cu case înecate în frunze de pomi învolburați ca niște nori verzi pe fondul senin al dup'amezii ca din marginile învolburării verzi să se desfășoare panoramic aurul holdelor tălăzuite foșnitor și promițător. De altfel asupra întregului ținut d' Oc aleargă — că un miros puternic de dribonic — „duhul“ acestui Maillane ridicat la rangul de simbol în mintea umililor țărani provenșali, sau păstori rhonezi, sau pescari mediterani, de către gloria acelu care a conceput dumnezeeste vers cîntînd în Mireille (1859) — poem unic dela virgilienele Georgice — dragostea pură a țărănilor în mijlocul cărora s'a născut, a trăit și a murit. Căci trăirea lui Frederic Mistral se simpte adînc în ființe și lucruri pe aici, iar epitaful conceput de însuși maestru pentru mausoleul său:

Es lon toumbén d' un mage,
Car d' uno estello á sèt raioun
Lou monumen posto l' image. ¹⁾

va alimenta veacuri acest simțămînt social.

Imbrățișînd retrospectiv și sacru priveliștea, peste austeritatea nobilă a Avignon-ului, peste simbolicul Maillane, își va rămîne în ochii amintirilor — piroșiți cu evlavie asupra anticităților romane din Arles: ruinele teatrului lui Constantin-cel-Mare urmele pieții străbune, arenele păstrate aproape ca acum douăzeci de veacuri, — valoarea reală istorică și socială a regiunii acesteia și vei înțelege integral, pe un ase-

robert joel

mistral

menea fond, frumusețea operei lui Mistral, pe care vei fi avut grije să o citești dinnainte. Imaginîndu-și numai cineva marea impresie cu care sufletul este devastat înălțător în fața trecutului provensal, va pătrunde de ce patria trubadurilor nu a putut fi decît fertila vale a Rhonului, de ce limba aceasta provensală mlădioasă și înneacă barbar de avalanșa utopică a Nordului, avea misiunea să înfățișeze a avea un uriaș SPIRIT latin resfirat în toată lumea, de ce realizări ca cele mistraliene nu se puteau face decît prin acea asociație una cu poporul care este felibrigiul provensal.

* * *

Goethe, uriașul literaturii germane, trecînd prin cele trei stări literare bine distinse de cronicarii moderni, ²⁾ este lămurit că a avut, creînd, unele oscilațiuni tumultuoase, iar opera îi este presărată ades cu „căderi geniale.“

Mistral a fost un echilibrat: un apolinian în înțeleșul întreg al cuvîntului.

Acei cari au găsit unele aderențe (puțin rezistente între geniul lui Mistral și acel al titanului german, au

¹⁾ Este mormîntul unui mag — Căci (asemeni) unei stele cu șapte raze — Monumentul poartă imaginea.

greșit pierzînd din vedere tocmai esențele generice diferite ale operelor lor. Pentru că deși reușit complet, Goethe a avut, printre rînduri, isbucniri dionisiace echivoce sau romantism comun³⁾; lucru pe care nu-l poate nimeni spune despre suavitatea bogată și liniștit curgătoarea nu numai a poemului capital al lui Mistral, ci a întregii lui opere încheiată cu acel fin „Les Olivades“ în 1912.

Mistral este clasic rectiliniu.

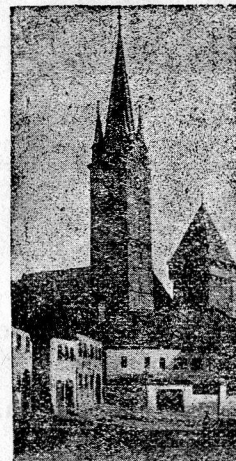
Cînd, alături de acel Creangă provensal — poetul Roumanille — s'a apucat să zidească uriașul edificiu al dicționarului „Tresor du Felibrige“, limba aceasta cea mai apropiată de latina clasică, agoniza: o mai vorbeau ciobanii pe coastele munților și bunicile în basme cari deveneau tot mai neînțelese de către nepoți. A reînviat-o el, mag desăvîrșit, umblînd din casă în casă, din munte în munte, din cabană în cabană, cu condeiul la ureche, și hîrtia la subsioară, cu mintea și sufletul pline de sonoritatea unor cuvinte cari au aureolat romanțele apușilor trubaduri. A făcut ceva mai mult: a complectat-o construindu-i o ortografie care pînă la el nu exista.

Punctul de plecare al titanicei lui munci, a fost acest desăvîrșit „Mireille“. Theodor Aubanel, tovarăș nedespărțit al lui Mistral, scria despre poemul iubirei caste: „... fără apariția acestei „poeme epice unice dela Virgiliu, fără Mireille, „nu ar fi fost posibilă renașterea literaturii provensale.“

Cu asemenea afirmări, vom înțelege pentru ce limba provensală, așa cum se vorbește azi reînviată, este ctitoria lui Mistral. „Tresoir du Félibrige“ este și va fi dovada imbatabilă că acest poet-țăran este cu

²⁾ Ion Sin-Giorgiu: „Eminescu și Goethe“ Ramuri XXIII-8-9: „... epoca genialității, clasicismul și romantica“.

³⁾ Ni se poate pune în față multilateralitatea geniului lui Goethe. Oricum, constatarea rămîne.

Medias

adevărat renovator de graiu. În această necontestat uriașe încadrare se găsește și explicația faptului că opera-i ne apare desăvârșită.

Studiind felul în care Mistral înțelege să cînte iubirea, nu ne va fi greu să constatăm că este cel mai aproape de adevăr și de inimă:

Cînt o tînră fată din Provența.

În dragostea ei din tinerețe

Eu vreau s'o urmez.

mai ales pentru că a știut să-și aleagă, întru imortalizare, dialectica patriei sale, pămîntul Craului inspirîndu-i icoane poetice splendide.

Cînd regalitul din Martigul și discipol al lui Mistral: Charles Maurras scria în „La so-gesse de Mistral“ că Mireille trebuie pusă alături de bibliile răsvrătiților Huss, Wiclef, sau Luther, cu singură deosebire că Mistral știa ce voia pe cînd ceilalți reacționa fără țel precis împotriva opresiunii, nu a exagerat. Căci pătrunzînd înțelesul politic al întregii opere mistraliene, vom constata ușor că, deși nu ură Nordul, Mistral dorea cu hotărîre repunerea Provenței în drepturile sale smulse de libertatea, egalitatea și frăția revoluției liberatoare de jugul necesar și tradițional al Monarhiei. În acțiunea aceasta, solitarul dela Maillane nu era un izolat: eroinei hotărîri se atașase cu trup și suflet mișcarea catalană, cu dureri și bucurii comune deoparte și de alta a Pirineilor.⁴⁾

* * *

Dar marele merit al lui Mistral?

Desigur a fost acela de a se încapățina să scrie într'o limbă de provincie minoră, înțeles numai de con-provinciali. A riscat să-și anihileze ilogic munca și talentul? Se pare; cînd ne gîndim că ar fi putut să scrie în universală limbă Franceză. De ce, atunci, s'a oprit la vocabularul plugarilor din Maillane?

Mulți și-au pus întrebarea și mulți au răspuns în felurite chipuri. Dar răspunsul pe care îl socotim mai bun, va fi tot acel al lui Maurras: „... pentru că Mistral a voit să pună în dreaptă lumină o bogăție „de vocabular uitată, scriind despre țărani lui, despre „obiceiurile acestor oameni, cu eroi luați din sînul to- „varășilor lui de plug, uzînd de legendele și poveștile „pămîntului natal.“

Cînd, în 1859, tînrul acela cu ochi visători, dar

4) François Matheu, poetul latin al catalanilor, are fericirea să vadă realizat acest vis mistralian azi cînd — trecînd peste Parisul lui Gide și Benda — Felibrigiul Provenției este cheia tradiționalismului francez, izbucnit în paginile combativului „Action Français,“ în incisivele concepții ale magistrilor Daudet și Massis, în asprele conferințe ale lui René Benjamin, în promptele replici ale lui Jaques Reynaud directorul revistei „Latinité.“

cu adumbriri de tatician și cu plete de cavaler, citia cu glasul tulburat de emoție în fața lui Lamartine, poema sa dintîiu „Mireille“, a fost o pură revelație. Mistical cercetător al creștinismului în fază primară, l-a îmbrățișat ca pe un copil de mult căutat și i-a slăvit opera. Dar nu i-a dat un premiu literar, nu l-a făcut secretar de redacție la vreo revistă parisiană. Ci l-a trimis înapoi în Maillane sa, să-și trăiască și să-și înmulțească opera acolo, în mijlocul florilor de cîmp, al holdelor de aur, al fecioarelor pure, departe de Parisul răsvrătiților și înnăbușitor. Mistral a dat ascultare acestui glas frățesc. Poate, cine știe, dacă ar fi făcut altfel, nu ar fi putut să-și atingă, așa cum și-a atins, toate țelurile poetice sau naționaliste.

Lamartine a avut întuiția valorii provinciei în concernul universalității Parisului. În sfaturile ce a dat tînrului poet stă toată valoarea acestei întuiții. Cînd, clarvăzător, spune: „... o capodoperă este poemul „tău epic. Ai creiat una, tu: slăvește tăria de sus, „dar pleacă dintre noi. În viață nu se creiază două capodopere“.⁵⁾ Lamartine a dat cel mai potrivit imbold acestui tînr care avea să revoluționeze literatura franceză; mai mult: latinitatea.

Puterea de penetrație și stabilitatea majestoasă a operei lui Mistral, printre altele, stă în faptul că poetul era sută la sută conștient de valoarea creației sale, precum de resursele-i inepuizabile. Svicnirea spre înainte, spre cunoaștere, spre impunere, impetuoasă și netolerantă, are însă o formă înțelegătoare; — nu umilită:

Eu vin de departe

Să caut alin.

Nici Craul cu spini,

Nici cîmpuri deșarte,

Nu-mi scoase suspin.

(Mireille, în tred. lui Z. Stanciu.)

iar optimismul robust care a înflorit o viață sub condeiul genialului moșneag, asemeni mustului țîsnit din ciorchini grei de rod, fierbe și isbucnește în adevăr pur, religios și fascinant:

Vuejo-nous lis esperanço.

Dón passat le remembranço

E la fe dins l'an que vén.⁶⁾

(Coupo Santo).

De fapt în acest uriaș optimism răspîndit înviorător în vremea unei tiranii de natură demo-republicană, stă toată splendoarea trăirii și fecundărei operei mistraliene.

5) Articolul lui Lamartine despre Mireille publicat în „Cours de littérature, Quarantième Entretien.“

6) Varsă-ne nădejdie — În amintirea trecutului — Și credința în anul ce vine.

mihail axente: amiază de seceriș

Plutește apa morților în zare
și însetați macii zadarnic cearcă să prindă un strop,
să-și ude frunțile arse de foc —
de-a pământului mare dăgoare . . .

E amiază, e zăpușeală, e soare . . .

Nici vântul nu mai adie;
s'a întins leneș, în umbră de lan,
odată cu cosașii ce râd cu bucătura 'n gură,
de bobul pîinei, ce-a purces din lan,
să-l sue în care și 'n acest an.

Ecoul, de bucurie, a prins și el a râde,
și cu el: miriști, dealuri și văi,
trezind pe obositul soare,
care
necăjit foc
din frunzișul unui copac, s'a apucat de săgetat
peste tot, cu săgeți roșite 'n foc.

arni kenna: frângere

Linște de buhă se aprinde 'n lună
Clopoței de aur, ceru 'n stele sună.
Arie, drumarul, și-a cules în coapse,
S'o frigă 'n cuptoare, s'o transforme 'n vase,
Când s'o 'nfige 'n pulpă leneșă de humă.

Ne așteaptă lumea să ne ia din urmă.

șt. v. balaci: apus

Soarele s'a mai uitat odată înapoi
ca un bivol obosit;

apoi,
a 'ngenunchiat și-a popsit
pe brazda orizontului de ebonit.

În urma lui, în locul unde-a stat,
văzduhul a rămas însângerat;
iar cerul ce cădea'n fășii de zdrențe rupte
părea un câmp în urma unei lupte,
pe care,
un nor rănit fugeă să scape
ca Noe cu corabia pe ape.

Târziu, când noaptea a intrat în sat,
un câine a simțit-o din ogradă, și-a lătrat.
Din schitul mic un clopot a pornit să sune,
iar cumpăna fântânii, ce'nfiptă'n cer ședeă,
a 'ngenunchiat și ea
sfioasă ca o babă în ceas de rugăciune.

alexandru șara: drum

Frământ imagini în pletele timpului . . .
strivesc grunții besnei în pribegiri de gânduri,
sub copita de foc a viselor buiestre
stârnesc colbul aurit al destinului.
Galopez viziuni fugare . . .
cădelnițez jertfă albă zeului luminii depe culmi,
murmurând înfiorat ritul sublim — al soarelui —
mustit
din rodul fâlfâirii — albastrelor petale
a Parnasului vrăjit . . .

Cu pas șovăitor de beduin însetoșat prin stepă
răscolesc cu ghiarele nădejdiilor nisipul dogorât,
sondând cu pumnii avizi ai sufletului
licoarea bine cuvântatei oaze . . .

Cioplesc în stânca dură a vieții-mi înopțate
drum așternut pe avânturi care cântă
sclipiri timide de argint
din mocniri abia mărturisite.
Nu am deprins ucenicia dăltuirii
în freamătul uzinelor savante;
țesând fuioru 'n ritm ușor de - andante
mi-e maestru simțirea . . .
cu - urzirea - mi nemeșteșugită
nu vreau să încalic
nemurirea
motivele - mi stângace și necoapte
sunt dibuiri naive 'noapte . . .

anne-tildy: ritm

Ritm nou se cere să cânti în poezie,
Din soare să faci lună,
Din flori să faci argint
Să le transformi în atol de coral
Pe buzele ce mint
În noaptea târzie.

Să schimbi tot ritmul vieții
În simțuri lapidare
Și ondulări feline
Să le transformi în unghiuri,
Apocaliptice corpuri în falduri bizare
Îmbracă-le în pluralism de nimburi.

De vreți natura moartă
Lipsească armonia muzicii eterne,
Lipsească'n astă lume și dragostea și ura,
Motoare ce pulsează euritmice vieții,
Energie fecundă ce domină natura
De ce să te lipsească, tu vis al tinereții
De doruri ce ne poartă!

Vis al tinereții
De iubiri ce dor
Parfumuri bizare
Iluzii ce mor
Speranțe 'nșelate
Iată ritmul vieții.

dr. iuliu ciocan: peisagii granadine

Atât tumult de simfuri de chin și de doruri mi-au frământat copilăria mea. Povești din Halima, romane istorice și istoria medievală, mi-au răsădit în suflet și dorul de ducă și vag și durerosul regret că n'am trăit pe acele timpuri trecute, când viața era o plămadă din dragoste și ură, din eroism și sacrificiu, unde legile erau scrise pe vârful spadei cavalerilor cei cu zale de fier și argint, cavaleri cari tot cu atâta seninătate încruciau spadele cum s'ar fi dus să facă o serenadă dulcineii lor sau ar fi aprins o luminare în biserică.

Am citit și recitit de atâteaori acel minunat Don Quichotte al lui Miguel Cervantes de Saavedra de atâtea ori mi-a frământat imaginația eroismul clasic al Cydului, acel Don Rodrigo de Bivar, luptând cu maurii și omorînd pe tatăl iubitei lui ca să spele insulta adresată tatălui său. Ce impulsie vijelioasă de eroism imaginar și de cavalerism nu mi-a produs parfumul cărței „Le dernier des Albencerajes“ al lui Châteaubriand.

Granada, cetate sfântă maurescă, cetate cu mirți și portocali, îți evocă atâtea mister și frumos în sufletul sbuciumat și însetoșat ca al unui arăb în deșert ce vede mirajul oazei.

Vraja cerului, căldura și razele soarelui vegetația luxuriantă împreună cu creațiile de artă și evocarea fantască medievală dau farmec straniu misticiei Granade.

Străzile întotochiate, San Justo, de la Magdalena de Nealejo, El Mauror și mai ales El Albaycin, celebrele și încântătoare grădini „carmenatte“ cu cipriși și trandafirii, portocalii și mirți, parfum de flori și dragoste, iată Granada.

Alhambra pälatul și fortăreață a regilor mauri, templu de eroism, dragoste, muzică, sânge, parfum de cărnuri și de pustiu sufletesc . . . Cântec melodios de fântâni parfumate, cânt de dor femeesc înăbușite în lux și harem . . . Curțile mari Arrayanes, armonie de proporții, curtea Leilor de o delicată frumusețe, au răsunat de atâtea ori de cântul cavalerilor deșertului. Aci s'au adus sclave frumoase ce-au devenit sultane; aci s'au îngrămădit parfumuri de mosc, de rose arabe aci s'au revărsat rubine, safire, opaluri și perle, pietre neprețuite, lacrimi din ochi de femeie. Aci sultana Alfaima a murit în chinuri pentru că a avut curajul să iubească pe un cavaler creștin. Individualitate și curaj inutil . . . Și când sultanii mauri plictisiți de griji și răsboaie vreau să se desfete în cânturi și dansuri cu ondulări feline și să viseze la Huriile lui Allah, veneau pe drumul ornate de Cypriși la El Generalife reședință de vară, profuziune de magnolii uriașe, de mirți ce îmbălsămau și frământau imaginația lascivă a prinților omeiazi. Lacuri, cascade, boschete înflorite de lămâi și portocali, pavilioane înflorite cu atâtea povești de dragoste.

Regii Spaniei au știut să aprecieze frumusețile de artă maurescă. Le-au păstrat și ceia ce vitregia vremurilor a săpat în aceste comori de artă, le-au îndreptat cu o delicateță quasi feminină și le-au iubit cu pasiunea îndrăgostitului după frumos. Palatul lui Carol Quintul cu fațada „Almohadilladas“, catedrala în stilul Renașterii cu somptuoasa capelă Mayor. În capela regală se păstrează corpurile reginei Joana nebuna și a lui Filip cel frumos. Tablouri de artă a lui Botticelli, Van der Weyden și Memling, ne mângâie ochii.

Cartuja, mănăstire din sec. XVI. cu marmoră, biserică cu tablouri de Boca Negra și sculpturi de Mora.

Biserica San Geromo unde în principala capelă doarme celebru Căpitan Don Gonzalo Fernandez de Cordoba.

Casa de Los Tiros fostă rezidență a familiei Granada-Venegas cu fațada ornată cu simboluri cavalești iar interior cu sala zisă „Cuadra Dorada“. Palatul „Cancelariei“, biserica San Juan Reale, Madraza, (universitatea arăbă) sunt atâtea edificii minunate pe care vremurile le-au păstrat spre a fi de exemplu, cult al strămoșilor, cult al frumosului mistic, regenerator de suflete ce se adapă la frumusețile de artă, regenerator de caractere leale cavalești. Aș vrea să-și retrăiască viața luxuriantă medievală, cu cavaleri în zale de argint pe cai iuți ca gândurile tumultoase, cu ochi de dor al sultanelor favorite, cu serbările fantase, nu în vulgaritatea secolului nostru când arivismul vrea să standardizeze și sufletele.

mihail axente: extaz

În camera semiobscură, pe divanul moale, Jean își plimbă mâinele pe cărnosul trup al Mirei frământându-l nervos, pe când gura se pecetluște într'un sărut pătimaș. Carnea se succede într'un joc spasmodic, iar fața îmbujorată de neînțeleasa beție se crispează.

— Ah! exclamă Mira aproape țipând, în momentul când bărbatul o smunci sub el în spasmul plăcerii, făcând impresia că ar vrea să sfarme în mâini acea jucărie plăpândă, ce găfăie sub apăsarea trupului, și, care în acel moment de uitare de sine și-a nfipt adânc în carnea mușchilor, unghiile ei lăcuite roz.

Ochi dilatați de voluptate se caută cu drag, pe când menghina brațelor încoardă într'o strângere pătimașă trupurile prinse de frenezia dragostei.

Și strigătul acesta imperceptibil, întrerupt de găfăeli răsună atât de lamentabil în camera pe a cărei pereți, portrete de a le familiei se minunează și nu le vine să creadă, că aceea de sub acel morman de carne tremurândă, este fiica, nepoata lor.

mihail axente: aspect provincial

Amiază. . . .

Sus la o fereastră trei sărmame flori au plecat capul sub torida arșiță. Soarele, glob electric supra încălzit, își împrăștie lumina cu o mână darnică peste orașul de un amestec bizar, în care trecutul se evidențiază prin biserica ev. lutherană, a cărui falnic „trompeterturm“ se războește parcă cu D-zeu, așa și-a implântat sulița-i din vârf în norii ce au încercat ai ține piept.

Vântul, rugat probabil de edilii zilei, a intrat fără onoruri pe una din porți și s'a transformat în măturător al străzilor pline de gropi și praf, fără a arunca un strop de apă, D-zeu dela un timp fiind tare leneș — are și dreptul fiind bătrân — și egoist nu se mai îndură să deschidă zăgazul ploilor și peste această urbe, unde praful aidoma unui nor plutește între cer și pământ un timp, ca apoi lent să se aștearnă pe cetățeni și impozantele vile ale bogătaşilor, cari la aceea oră lenevesc în dosul storurilor trase.

Zăduful apăsător, strâns între zidurile mucezite și roase de nemilosul timp, este sfâșiat în bucăți de

scâncetul unei viole, chinuită de-un danciu tucuriu, pe când un nenorocit câine urlă cerșind un codru de mămăligă.

Ca'n vis, o șubredă arătare întinde un taler trecătorilor ce nepăsători își văd de drum însoții o bucată de drum de privirea languroasă și zâmbetul trist al copilei ce-și împetrește între pleoape o lacrimă.

Tăcere. O tăcere bolnavă se așterne un timp, în care doar claxonul unui taximetru grăbit sparge timpanul liniștei, deșteptând din toropeala somnului cu fantastice miraje, pe cei câțiva alvițari de pleoapele căror moleșeala a agățat pietre de moară.

Pe miniaturica alee cu copaci ofticoși de secetă, băncile întinse la umbră dorm și ele. Totul doarme. Doar ici și colo câte o fabrică harnică mai scoate din când în când fum din pipa-i groasă, dând semne de viață.

Incolo, o toropeală ș'o plictiseală bolnăvicioasă, ne luată'n seamă de servitoarele și servitorii unguri, cari, răzimați de ziduri și porți, visează la revizionismul lui Gombos, înodând firul visului milenar într'un pintenat ceardaș.

C R O N I C A

BCU Cluj / Central University Library Cluj

cărți

ion breazu: viața literară românească în Ardealul de după unire.

Studiul dlui Breazu, despre Ardealul literar de după unire, a întâmpinat o vie critică din partea dlui Grigore Popa, în noua revistă dela Turda „Pagini literare.“ (I, 1) Grigore Popa aduce obiecții și rezolvări pe cari le aprobăm din convingere. Insuficiența lucrării d. Breazu, l'a determinat să scrie acel minunat „peisaj ardelean“, reprodus de Revista Fundațiilor Regale. E interesant însă că acest publicist trăește dintr'o inspirație improprie, laterală. Creația sa e în funcție de comparația cu alt spirit creator, pe care îl consideră inferior. Mai toate eseurile sale din „abecedar“ sunt reveniri la discuții, rămase deschise desigur, dar comentate până la consumare. E curios acest aspect care înfățișează egoism și auto-afișare.

Referindu-ne la problema vieții literare ardelen de după unire, așa cum a fost pusă de d. Ion Breazu, ea nu a vrut să fie decât o informație. Partea primă, unde încercă a prezenta cauzele cari au determinat reliefarea unui nou aspect de viață spirituală în Ardeal, nu e destul de amplă și fermă. Putem recunoaște însă că sunt autentice. L'am ascultat și pe Octavian Goga, desvoltând aceeaș temă, deși în cadrele altui subiect, și a enumerat, cu aproximația aceleaș cauze.

Schimbarea pornește din noi, din exigențele noastre psihice. E ceace s'ar putea numi o evoluție a cerințelor. Discordanța naște din mentalitățile multiple ale semenilor. Nici când nu a fost o mai mare luptă a generațiilor ca în acest început de secol. Părinții nu-și mai recunosc copiii, într'atât s'au îndepărtat de trebuințele și mulțumirile unei vieți de eri. Altă dată o generație înrola câteva vieți. Acum fiecare viață e o altă generație, cu o altă mentalitate. Aci coace mărunț discordiei.

Trebuie să iertăm dlui Breazu o insuficiență poate voită, fiindcă studiul dsale nu e sociologie, ci o pură informație literară. Ne înșiră nume și opere, care în treacăt fie zis, sunt inutile, fiindcă le știm cu toții. Studiul lui Grigore Popa e tocmai acea adâncire, în miezul lucrurilor care aduce la suprafață prundul ascuns. Cuprinde expunerea integrală a vieții ardelen (nu a literaturii). Nu arată motivele transformării căci atunci ar fi repetat ceva știut, ci prezintă plastic generațiile de după unire, în număr de trei: generația bătrână, cu ideal epuizat, generația „junilor suficienți“ și generația nouă, zisă eroică. Rezultă, că după citirea eseului, ieși în stradă și în trei minute ai pus față în față trei dușmani, prin diversitatea idealului spiritual. „Junii suficienți“ par ar fi cei mai fericiți. Inchiși într'un câmp de mijloc, lași și fără ideal, nu cunosc nici mulțumirea celor bătrâni, nici sbuciumul

generației eroice. Generația bătrână e nostalgică, cea eroică e sigură de sine, gata oricând de sacrificiu. Eroismul acesta crește însă dintr'un aspect nou: șomajul. Generația aceasta și-a formulat o lege de existență tragică, cu care se mîndrește. Ori aceasta epuizează extrem de rapid forțele și nu e recomandabilă.

Viața ardeleană a fost privită de dd. Breazu și Grigore Popa prin prisme diferite. De aci antagonismul de păreri. Unul ne-a dat o enumerare a valorilor literare ardelenesti, fără a intra în teme de fond, chiar literare, altul a tăiat adânc și ne-a înfățișat viața ardeleană integrală ca într'un mozaic, în toate aspectele ei. Și unul și altul a reușit în felul său.

teofil lianu: cer valah (iconar).

Poposind sub acest cer valah, găsești o liniște stelară, caldă pentru că nu e simbolică, ca a lui Petică, de pildă. Ea apare ca un antipod al cotidianului exterminant și te conservă pentru o trăire mai pură. Desigur că în rondul poeziei de azi Lianu ocupă un loc pe lizieră. Nu prin inferioritate, ci prin incantație, prin acel mistic alb, atât de rar în poemul nou. Se reliefează o halucinație de îngeri și zăpezi celeste:

Cărușii dela marginea pământului
au trecut în sbor spre seară coama vîntului,
prunduind cu stele cărușia somnului
care duce albă pîn' la Maica Domnului.

(Calea lactee).

sau:

... doar în jurul apelor ca pe poiene
urca Isus și înflorea sub lună ca o nalbă.

(Popas alb).

Rar când Lianu are ieșiri de sentiment. Nicăeri nici o atitudine, oricât de vagă. Zugerări meșteșugite și albe, viziuni care alcătuiesc un fond pictural, fără deviații în cel mai mic taifun de viață. Chenarul poeziei lui Lianu închide ape potolite până în străfunduri.

Desigur că această perspectivă, pururi aceaș, plictisește. Lianu abundă în prea mult epic, e un epic integral. Toată poezia lui e descriptivă. Faptul desigur, nu constituie o acuză, dar denotă surse limitate de creație. Acelaș chenar de înalt miraj, poate fi utilizat într'o efuziune lirică, mai proprie vremii.

Cu cele trei plachete, deși prea dese pentru puțința unei adînciri rodnice, Lianu se fixează între cei câțiva buni poeți bucovineri.

n. ploșor: amintiri.

Dl. Nicolăescu-Ploșor își publică în colecția sa „pămînt și suflet oltenesc,” o antologie de amintiri. Când e vorba de acest gen, gîndul plutește spre Creangă, maestrul definitiv al amintirii românești. Există două prisme prin care se privesc anii. Una

lirică, cu sensibilitate de elegie, fie proză, fie poem și alta anecdotică. Dacă prima e proprie poeziei și e utilizată zilnic, a doua aparține prozei și e mai grea, deci mai rară. După Creangă îmi amintesc doar de Tiberiu Crudu, care scrisese o carte de amintiri „De pe la noi ce-a fost odată” și care cădea în zodia maestrului. Dar însăși titlul are ceva nostalgic, plin de regret. Citind amintirile Dlui N. Ploșor, savurezi o ediție nouă din Creangă, dar distanțată, fără a constata o influență. Umorul e autentic, original, nesilit. Răsbunarea lui Petre Toboșarul, chemînd un sat întreg pentru a verifica lucruri știute doar de el, e de-a dreptul ingenioasă și descrisă sugestiv. Apar în acest volum moravuri de mai de mult, cu pitorescul lor îndepărtat, o lume mai bună par'că. Povestirea lui N. Ploșor e cursivă, atrăgătoare și plină de farmec, dînd notă de adevărată literatură. Prezentarea volumului, impecabilă.

Felicităm călduros pe Dl. Ploșor, pentru inițiativa bibliotecii sale, care va însemna ceva în viața literară a Olteniei.

dem. basarabeanu: versuri

Tot în „pămînt și suflet oltenesc” a apărut Dem. Basarabeanu, cu un fragment din panoul copt „Miserere” gata pentru tipar. Poemele acestea bolnave și elegiace, cu plîns de ploii în toamnă, toată această morbiditate acută, are ceva din lirismul aproape identic într'o parte, a lui Vlașu. Poemul nou a depășit acest cadru, deaceia poezia lui Basarabeanu, deși bună, e întîrziată. Dacă am vrea s'o reliefam, am aminti de Bacovia, fără ironie.

Reproducem cîteva strofe de elegie antologică:

Mereu curg înserări tuberculoase,
Mor lent de-acest urit provincial,
Sînt nopțile atît de dureroase,
În toate-i atmosferă de spital.

Și nimeni nu mă chiamă, nici nu vine . . .
Te-aș vrea aproape . . . uit că te-am pierdut . . .
Simt însă moartea rece lângă mine
Și-mi strîng cu teamă sufletul tăcut.

(Correspondență).

traian chelariu: exod (editura „Iconar”).

Cronica aceasta e tardivă ca înregistrare. Un răstimp de cîteva luni de la apariție, dă însă puțința unei interiorizări în sensul adînc al exodului.

Poezia lui Traian Chelariu, nume pe care chiar „iconarul” s'a sfiit să-l comercializeze, cum a cam obișnuit cu ceilalți autori mici, e o poezie a evocării. Când l'am citit, a tresărit în mine ceva uitat pe nedrept a tresărit poezia mea din anii mai mici, spusă poate fără atîta maestrie, dar simțită tot atît de profund. E în ea o nostalgie a trecutului rustic, din care s'a născut o iubire tînără. Poetul cearcă reîntoarceri, inutile de altfel, spre pămîntul copilăriei (mai mult al adolescenței) întoarcere pe care o rîvnim toți, fiindcă știm că nu va

avea întrupare. Gestul prim nu pornește însă direct din acest exod. E transpusă aci, într'o ambianță de plasticizări noi, nostalgia lui Iosif, fuzionată cu a lui Goga. Desigur, Chelariu e sincer, poezia lui poartă însă destul de vizibil un blazon strein. Nu apreciem măsura în care poetul a crescut din alte rădăcini și a înflorit din alte pământuri. Semnalăm și închidem aci. Pentru că excludând acest filon, poezia lui Chelariu taie adânc în suflet, ca un plug în brazdă. Are verbul care doare și rănește. Intoarcerile spre amintiri se fac sub semnul unui refugiu. Anii au săpat însă prăpăstii. Acolo unde viața înflorește senin, azi ochiul nu mai are perspectivă. Ipostasa nouă a vieții mici, nu naște din ea, ci din noi. Fiecare clipă are alte exigențe. Peisajul copilăriei îl dorim asemenea nouă, cum suntem azi, nu cum am fost ieri. De aci negura care acopere anii vechi, când încercăm tactil, nu fictiv, peisagiile dragi.

Zodia întoarcerii, crește din pământul stelar care nu și-a împlinit făgăduința. Ademenirile unei vieți spirituale, cu mulțumiri, sau arătat false și ironice. Drumurile spre piscuri sunt grele și mistuitoare :

Nămiaza, suită'n văduh fără vînt
cu lance de sete și foc m'a împuns.
— fîntînile pline intrară'n pămînt,
— dumberăvile'n margini de zi n'am ajuns.

— — — — —
dă-mi anii ce'n sbor neoprit m'au durut,
hulubii mei albi, trimiși și pierduți.

(Relicviar)

Hulubii însă nu mai au întoarcere. Sborul invers e inutil. Dacă acolo unde te-ă dus destinul, nu e liman gîndului, viața rămîne un simplu capriciu.

Reproducem o strofă, unde trecutul apare sincer, isvoditor de interiorizări amare, nici de cum calmant :

Și cum intrau în jocul acestui larg cules
cărările știute și viața de-altădată,
tot ce-a fost dor în pieptu-mi și tot ce am cules
mi-a'ntrezărit trecutul fugar, m'a înjeles
și mi-a căzut prin coaste prelung ca o săgeată.

(Vinat)

Poemul erotic al lui Chelariu nu e sensual, nici disperat, ci tandru, cu melancolie autentică, care nu naște ironii. Chenarul cîmpenesc e iubit de poet, el adăpostind întreg acest lirism minor :

Și nemișcat aștept și fără'ndemn,
pe-aici au mers odinioară doi.
Fă-mi numai cu o mână semn
să știu c'am mers odinioară noi.

(Seceriș)

Această poezie primă a lui Chelariu e prinsă încă în lanțuri. Slabe însă. În exodul de azi fermentează adevăratul poem de mîine. Deslegat de odgoane, sufletul va fi singur pe valuri, așa cum arată ipostasa lirice din exod. Până atunci Chelariu rămîne un înalt evocator, cu apreciable surse de poem rodnic.

(g. p.)

însemnări

literatură feminină

Asistăm la o eflorescență a literaturii feminine. George Sand are discipole. În acest gest e dorința de emancipare, de ieșire dintr'un câmp culinar, într'unul vast și înflorit cu miraj.

Nu știm cum să privim această pseudo-necesitate de afirmare, ea fiind de mulțori pură ambiție și ca atare întoarcerea la castron e inevitabilă.

Literatura românească nouă, oferă și ea o floră feminină destul de curioasă. Închizînd în amurg cald pe Maria Cunțan, însemnăm apariția Otiliei Cazimir. Poeta ieșeană a realizat în „Fluturi de noapte” o frescă poetică originală. Clasarea dlui Garabet Ibrăileanu, rămîne deci valabilă.

Literatura nouă de tot, o încearcă Marta Rădulescu. Aceasta duduie a devenit un „caz.” Nu însă unul literar, fiindcă e inexistent, ci unul de oarecare senzație publică. În acest an-grenaj intrînd și Dl Nicu Crevedia (deci un element masculin) nu mai continuăm.

Am lăsat la urmă pe Maria Bănuș. Poemele publicate în „Azi” merită o prea deosebită atenție. Lirismul Mariei Bănuș e exprimat sincer și poate chiar de-aceia impresionează. Involburările mugurilor strînși în primăvară, irumpe spre cer, ca o ofrandă. Spovedania e fără pudoare, întocmai ca într'o rugăciune. Surprindem aci adevărată arta, sculptată în bronz veșnic.

corectări

E recent sgomotul ce s'a produs cu ocazia apariției antologiei poezilor tineri. Dl Adrian Maniu (după câte știu) a corectat poemele alese spre a înfățișa poezia unei generații. Suntem contra. A „corectă” înseamnă a perfecționa, ori pretenția aceasta nu o poate avea nici Dl Maniu nici altul. Apoi, o bucată aleasă pentru antologie, înseamnă că e bună și nu mai necesită corectări, intercalări, etc. Și acum vine lucrul cel mai de căpetenie: corectorul nu se poate identifica cu autorul. Rezolvarea temei poetice e o chestie de personalitate. O exprimare, o comparație, e specifică. Cum poate cineva să-și însușească un eu strein și să lucreze în numele lui? E ridicol și absurd. Mai ales că nici autorul însăși nu mai are dreptul de a corecta o bucată anterioară, fiindcă poezia e fulgerul unei iluminări și trebuie păstrată așa cum a apărut. Întru studierea evoluției, ea e absolut necesară.

(g. p—a)

memento

Sighișoara, în curând va imortaliza printr'un bust, pe tribunul dela Frăua — Axente Sever.

De pe soclul unde altă dată Petofi își înalță fruntea gînditoare de poet, vulturul își va roti privirea asupra întregului țînut, mîndru de neamul său.

Feriți cei ce știu cu un ceas mai devreme a-și aminti de mării lor înaintași, lăsându-i posterității ca un memento.

După Bințiș, Oradea, după Oradea, Sighișoara, după Sighișoara, Timișoara au adus și vor aduce prinoase marilor figuri dispărute. Semn bun. Pe când Mediașul ?

(m. a.)

Bibliografie : Arta și omul (II, 9-11, 12) Prometeu (1, 2) Orientări (III, 2) Munca literară (II, 14) Meridian (I, 2) Gînd nou (I, 4) Provincia literară (II, 4-5) Frize (I, 4, 5) Litere (II, 11) Plaiuri săcelene (I, 6) Gînd românesc (II, 4, 5) Pagini literare (I, 2) Zămbet de soare (II, 10) Puncte (I, 4) Satul (IV, 43) Școala și societatea (I, 4-5) Calei doscop (I, 2) Cadran (I, 5-6).

Ziare : România nouă, Dobrogea Corporatistă, Graiul satelor, Viitorul Ciucului, Timpul, Glasul nostru, Cuvîntul liber, Observatorul, Economia, Ideea națională, Veacul nostru.